

Rafał Ożarowski

Szymon Niedziela, *Konflikty zbrojne i spory wewnętrzne we współczesnej Azji*¹

Problematyka sporów wewnętrznych i konfliktów zbrojnych w stosunkach międzynarodowych budzi ogromne zainteresowanie badaczy. Powodów tego jest kilka. Pierwszym, i jednocześnie najważniejszym, jest fakt, że spory i konflikty są trwałym elementem rywalizacji wielu podmiotów na świecie, a współcześnie podmiotami tymi nie są wyłącznie państwa, ale i zmilitaryzowane podmioty niepaństwowe, które przez swoje działania zmieniają oblicze współczesnych konfliktów i wojen. Drugim powodem jest fakt, że tego typu problemy wymagają wielopłaszczyznowego ujęcia z uwzględnieniem czynników zewnętrznych, co zachęca zajmujących się nimi badaczy do przeprowadzenia takiej właśnie analizy, a otrzymane wnioski przyczyniają się do zupełnie innego spojrzenia na owe konflikty niż jest to przekazywane np. w środkach masowego przekazu. I po trzecie badacze docierają do wielu nowych faktów, które zostały zmarginalizowane w przeszłości bądź nie były wówczas znane, a ich ujawnienie sprawia, że interpretacja sporu czy konfliktu może nabrać odmiennego wymiaru.

Azja w kategorii analizy sporów i konfliktów jest miejscem szczególnym. Geograficzna obecność na tym kontynencie: Chin, Indii, Korei Północnej, Korei Południowej, Japonii, państw Półwyspu Indochińskiego, republik Azji Środkowej powstałych po rozpadzie ZSRR i w końcu państw Bliskiego Wschodu powoduje, że każdy spór, do którego doszło na tym obszarze, ma wymiar niebagatelny i ogólnoświatowy. Należy przy tym zaznaczyć, że obszar Azji zamieszkuje ponad 60 proc. ludności świata, a dwa państwa – Chiny i Indie – przekroczyły już liczbę miliarda obywateli. Potencjał demograficzny jest skorelowany z wielkością rynków i rozwojem gospodarczym, co w przypadku występowania na tym obszarze sporów i konfliktów nabiera szczególnego znaczenia. Bliski Wschód to z kolei „zagłębienie” surowcowe i w tym przypadku każdy najdrobniejszy spór przyciąga uwagę całego świata, często w obawie przed podwyżkami cen tych surowców, a zwłaszcza ropy naftowej.

Monografia autorstwa S. Niedzieli to ważny wkład w wyjaśnianie i analizowanie sporów i konfliktów, które przechodzą obecnie swoją ewolucję, i dlatego potrzebne jest uaktualnienie ich oceny. Na wstępie warto wskazać, że autor w swojej monografii dokonał wyboru spośród niezliczonej liczby drobnych i większych sporów i konfliktów występujących na kontynencie azjatyckim, gdyż nie jest możliwe syntetyczne przedstawienie wszystkich sporów, które tam zaistniały. Autor przedstawił opisywane problemy na Bliskim Wschodzie w ograniczonym zakresie, jak bowiem sam wskazał, wcześniej opublikował inną monografię poświęconą sporom i konfliktom w tym regionie

Monografia składa się ze wstępu i dziesięciu rozdziałów (ostatni rozdział ma charakter zakończenia). We wstępie autor wskazuje na specyfikę kontynentu azjatyckiego i trafnie wymienia istotne dla tego regionu zjawiska. Sam wstęp jest krótki. Poza wymienieniem nazwisk autorów prac, które zostały wykorzystane przez S. Niedzielę przy przygo-

¹ Warszawa 2012, Dialog, 302 s.

towywaniu rozprawy, brakuje krytycznej analizy literatury, co mogłoby wskazać, które publikacje, jego zdaniem, są godne uwagi, a które z nich są mniej wartościowe.

Pierwsza część monografii została poświęcona miejscu Azji w stosunkach międzynarodowych w aspekcie wyzwań politycznych i gospodarczych w XXI wieku. Autor dokonał charakterystyki kontynentu, dzieląc go na pięć subregionów. Przybliżone zostały również paradygmaty kulturowo-cywilizacyjne, wartości konfucjańskie i szeroko pojmowane wartości azjatyckie, bez których trudno zrozumieć także specyfikę wielu sporów i konfliktów na tym kontynencie.

Według autora jednym ze źródeł sporów i konfliktów w Azji jest (...) *wielopłaszczyznowa heterogeniczność wielu państw regionu oraz współistnienie obszarów heterogenicznych i homogenicznych*, wskazuje on przy tym za E. Halizakiem na zróżnicowanie językowe, religijne i etniczne jako czynniki pogłębiające ową heterogeniczność. W dalszej części rozdziału autor pokusił się o wyszczególnienie kilkudziesięciu najważniejszych sporów i konfliktów na kontynencie azjatyckim, które usystematyzował. Wszelka typologia i systematyzacja stanowi ważny wkład do metodologii badań nad sporami i konfliktami na świecie, co zasługuje na uwagę. Dzięki wprowadzonym podziałom można trafnie wskazać najbardziej konfliktogenne obszary Azji.

Chiny zostały przedstawione jako największe wyzwanie współczesnej Azji, postawiono tu jednak wiele znaków zapytania na temat roli, jaką Chiny odegrają w przyszłości. Autor sugeruje, że Chiny będą konstruktywnie współzawodniczyć z USA bądź destrukcyjnie z tym państwem rywalizować. Trudno jednak oceniać założenie będące wypadkową wielu elementów o zasięgu ponadregionalnym. Podobnie w relacjach chińsko-indyjskich autor wskazuje na dwa scenariusze: współpracy i sojuszu bądź strategicznej rywalizacji o wpływy w Azji. Pierwszy scenariusz, który autor uznaje za mało prawdopodobny, jest raczej tylko „grzecznościową” próbą uwzględnienia elementów współpracy chińsko-indyjskiej tam, gdzie one muszą bądź będą musiały wystąpić. Jasne jest, że podmioty te ze względu na swoje potencjały i układ geopolityczny, w którym się znajdują, będą skazane na rywalizację.

Wszystkie kolejne rozdziały odnoszą się do analizy poszczególnych przypadków sporów i konfliktów na kontynencie azjatyckim. W rozdziale drugim autor scharakteryzował zbrojne ugrupowania muzułmańskie w Iraku, uwzględniając specyfikę konfliktów pomiędzy szyitami i sunnitami, co dokładnie oddaje charakter konfliktu na tle obecności obcych wojsk po inwazji na Irak w 2003 r. W rozdziale trzecim znalazła się też problematyka sporów wokół Iranu, z uwzględnieniem programu nuklearnego prowadzonego przez to państwo. W następnym zaś opisano konflikty w Afganistanie, poczynawszy od interwencji radzieckiej w 1979 r. przez wojnę domową i umocnienie się talibów aż do czasu ich obalenia w wyniku zbrojnej operacji zewnętrznej i ustanowienia misji ISAF. Przybliżenie afgańskiej mozaiki etniczno-religijnej pozwala na głębsze zrozumienie istoty konfliktów w tym kraju. Rozdział piąty jest ściśle powiązany z rozdziałem o Afganistanie i dotyczy sporów i konfliktów z udziałem Pakistanu. Duża część talibów pochodzi z plemienia Pasztunów, którzy zamieszkują pogranicze Afganistanu i Pakistanu, jest zatem oczywiste, że wszelkie konflikty w Afganistanie mają bezpośrednie przełożenie na sytuację polityczną w Pakistanie.

Rozdział szósty dotyczy długotrwałego konfliktu na Sri Lance, który toczy się pomiędzy Syngalezami i Tamilami. W kolejnym, siódmym, rozdziale S. Niedziela odniósł się do kwestii tajwańskiej. Wyjaśnił relacje chińsko-amerykańskie na tle problematyki tajwańskiej i jej znaczenie w regionie Azji i Pacyfiku. Rozdział ósmy został poświęco-

ny Filipinom i toczącym się w tej części kontynentu konfliktom politycznym, a także występującym tam ruchom separatystycznym wzmacniającym spory etniczno-religijne. W następnym rozdziale przedstawiono specyfikę separatyzmów w Indonezji, szczególnie w Timorze Wschodnim, Irian Jaya, prowincji Aceh, na Molukach, staré na wyspie Celebes i w zachodnim Kalimantanie. Autor zawarł również w tym rozdziale opisy działających na terytorium Indonezji radykalnych ugrupowań muzułmańskich.

Ostatni rozdział stanowią konkluzje, w których autor dokonał charakterystyki poszczególnych subregionów kontynentu przez pryzmat występujących tam sporów i konfliktów. W części tej przedstawił także swoje scenariusze rozwoju sytuacji konfliktogennych na kontynencie azjatyckim. Za najczarniejszy, czemu nie należy się dziwić, uznał groźbę wojny nuklearnej. Autor wskazał tu również na „tragizm Azji”, który, według niego, polega na tym, (...) *że nastąpiła na tym obszarze kumulacja patologii o charakterze ekonomicznym, politycznym i demograficznym. Do tego dochodzi jeszcze różnicowanie etniczno-religijne.* Nie sposób się tu z autorem nie zgodzić.

Analizowane przez S. Niedzielę przypadki konfliktów zostały przedstawione bardzo rzetelnie. Poszczególne rozdziały zawierają dogłębną analizę historyczną, która ułatwia zrozumienie i zapoznanie się z faktografią każdego sporu czy konfliktu. Takie założenie jest uzasadnione, wszystkie bowiem przypadki opisywane w monografii mają głębokie uwarunkowania historyczne. Autor wyraźnie trzyma się przyjętej przez siebie zasady „trójplaszczynowego” opisywania zjawisk, ujmując w każdym przypadku: genezę konfliktu, współczesny przebieg konfliktu i perspektywy jego rozwiązania.

Monografia S. Niedzieli to rzetelne opracowanie wybranych sporów i konfliktów na kontynencie azjatyckim. Pomimo szeroko omawianej tematyki z tego zakresu, w polskiej literaturze przedmiotu niewiele jest opracowań o konfliktach w tym rejonie świata. Te zaś, które już się ukazały, dość często wymagają uaktualnień. Z tego powodu należy podkreślić wartość, jaką ma recenzowana monografia.